

การตีความ : มุมมองทางไวยากรณ์บาลี

รศ.จิรภัทร แก้วกู่
อาจารย์ประจำ วิทยาเขตขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า:

ตถาคตนั้นแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ประกาศ
พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง.^๑

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วทำไมต้องมาตีความอีก มีนัยอะไร ต้องสืบค้น ตรวจสอบ หรือประเมินค่า
อะไรกัน? คำตอบจะหาได้จากที่ไหน คงไม่ใช่นักในการพิจารณาประเด็นย่อยๆ ในแง่หลักเกณฑ์[ทฤษฎี]
วิธีการ ตัวบท[เนื้อหา] และจุดมุ่งหมาย ผู้เขียนสนใจว่าในไวยากรณ์บาลีมีแนวคิดและหลักเกณฑ์
บางส่วนสำหรับตอบปัญหาได้หรือไม่

พระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นในยุคหนึ่งพระภิกษุได้พยายามดำรงวิถีสังคมสงฆ์ตามคติและรูปแบบ
ที่สืบเนื่องกันมา ส่วนเนื้อหาความเป็นสงฆ์ได้ดัดหล่นกันไปตามสภาพสังคม ดังกรณีพระภิกษุจัน
เวียดนาม ลังกา พม่าและไทย สิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจร่วมกัน และหลักยืนยันความเป็นพระพุทธศาสนา
คือพระไตรปิฎกจนมีข้อสรุปว่า “ไม่มี พระไตรปิฎกเสียอย่างเดียว เป็นอันหมดสิ้น คือหมดสิ้นพระพุทธ-
ศาสนานั้นเอง”^๒

ชาวพุทธเชื่อกันอย่างเหนียวแน่นว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกมีความแม่นยำ ถูกต้องและสมบูรณ์
อย่างยิ่ง การเก็บรวบรวม กรองและร้อยเรียงด้วยกระบวนการ ที่เรียกว่า “สังคายนา” และแม่นยำและ
ถูกต้องที่สุดด้วยวิธีท่องจำแล้วรักษา และสืบทอดมาเป็นยุคๆด้วยภาษาที่เรียกกันปัจจุบันว่า “บาลี”

^๑ ม.ม. ๑๒/๑๖๖/๔๑๐:

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, [โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :
กรุงเทพมหานคร, ๒๖๔๒], หน้า ๗.

นักภาษาศาสตร์จัดภาษาบาลีไว้ในตระกูลอินเดีย-อารยัน [Indo-Aryan]^๓ ต่อมาเรียกว่าอินเดีย-ยุโรป [Indo-European] อยู่ในกลุ่มอินเดีย-อารยันสมัยกลาง [Middle Indo-Aryan]^๔ นับเป็นภาษาปรากฏสาขาหนึ่ง [Dialect] ที่มีร่องรอยของการยืมเสียง ยืมคำและระบบไวยากรณ์ของกลุ่มภาษาปรากฏและภาษาสันสกฤต

ผู้คนในแต่ละยุคสมัยที่พระพุทธวจนะไตรปิฎกเดินผ่านมาจึงได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะต้องเข้าถึงหลักคำสอนเหล่านั้นๆ จึงได้นำพระพุทธวจนะมาเป็น “ตัวบท” แล้วศึกษาลักษณะการใช้ภาษา วิเคราะห์ระบบเสียง คำ ประโยค และความหมายต่างๆ เขียนรายงานคำอธิบายภาษาเรียกว่า “พจนานุกรม” หรือคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีติดต่อกันมาไม่ขาดสายตามระยะทางแห่งประวัติศาสตร์ คัมภีร์เหล่านี้มีจำนวนมากสามารถสรุปแนวคิดแตกต่างกัน ๔ สำนัก คือ มติภักจายณะ^๕ มติโมคคัลลภาวะ มติสัททนีติ^๖ และมติสัททสังคหะ^๗

ภาษาบาลีเป็นภาษาคัมภีร์ที่พระมหากัสสปเถระเป็นประธานสงฆ์ได้ทำรองรับ “พระพุทธพจน์” ให้ดำรงอยู่นั่นคง สมบูรณ์ด้วยเนื้อความและภาษา [อรรถพัญจนสัมปันนนะ] มีมติให้คงรูปและเสียงไว้จึงเรียกสงฆ์กลุ่มนี้ว่า “เถรวาท” เป็นวิธีเก็บรักษาและแข่งแข่งคัมภีร์ให้คงสภาพดั้งเดิม แล้วส่งผ่านให้คนรุ่นต่อมามากๆ ได้เข้าถึงข้อมูลชุดเดียวกัน ส่วนจะรู้เข้าใจได้มากน้อยเพียงใดเป็นเรื่องคนในยุคนั้นๆ

^๓ ภาษาอินเดีย-อารยัน [Indo-Aryan] แบ่งเป็น ๓ ยุค คือ [๑] อินเดีย-อารยันโบราณ [Old Indo-Aryan] ได้แก่ ภาษาพระเวท ภาษาสันสกฤตแบบแผน [Classical Sanskrit] [๒] อินเดีย-อารยันสมัยกลาง [Middle Indo-Aryan] ได้แก่ ภาษาบาลีที่ใช้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท [๓] อินเดีย-อารยันสมัยใหม่ [Modern Indo-Aryan] ได้แก่ ภาษาฮินดี ภาษาปัญจาบี ภาษามราฐี

^๔ [T. Burrow, 1965 : 2]

^๕ วิลเลียม ไกเกอร์ [W. Geiger] ได้แบ่งคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี ๓ สาย [W. Geiger. 1968 : 49-50] คือ สายภักจายณะ สายโมคคัลลภาวะ และสายสัททนีติ

^๖ เอ็ม.เอช. บอด [M.H. Bode. ๑๙๖๕ : ๒๖] พบว่า นักวิชาการชาวพม่าแบ่งคัมภีร์ไวยากรณ์ออกเพิ่มอีกหนึ่งสายคือ สายคัมภีร์สัททสังคหะ

^๗ คัมภีร์สัททสังคหะมีสูตรเป็นเอกเทศกว่า ๔,๐๐๐ สูตร ตามประวัติที่ปรากฏในบัญชีชื่อหนังสือระบุว่า ผู้รจนาคือ เป็นราชบัณฑิตพม่าชื่อ อุโบ หล่าย หรือที่รู้จักกันในนาม “ยอเมงจี” ในรัชสมัยพระเจ้ามินดง [พ.ศ.๒๓๕๗-๒๔๒๑] คัมภีร์นี้อาศัยไวยากรณ์สันสกฤตประกอบการแต่งหลายคัมภีร์ และใช้คัมภีร์สิทธิธานตคามูทีเป็นหลัก คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่ยังไม่เคยได้รับการตรวจชำระหรือพิมพ์เผยแพร่

อาจารย์ผู้แต่งไวยากรณ์ทั้งหลายแม้จะยึด “พระพุทธรวณะไตรปิฎก” เป็นแม่บท หรือเป็นหลักการสำคัญสำหรับอธิบายระบบไวยากรณ์ของตนเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อปรากฏว่า “ตัวบาลีพระพุทธรพจน์” เข้ากันไม่ได้กับ “ชุดคำอธิบายภาษา” ของตน จะได้ตัดสินให้พุทธรพจน์ถูกต้องและนับเป็นข้อยกเว้นแต่ในที่อื่นๆ ที่ไม่ใช่พระพุทธรพจน์ต้องเข้ากันได้กับคำอธิบายเท่านั้นจึงจะใช้ได้ หลักการดังกล่าวนี้จะปรากฏทั่วไปในทฤษฎีไวยากรณ์ทุกสำนัก

โดยคำในภาษาแบ่งเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือเสียง[pronunciation] คำไวยากรณ์[Grammar] และคำอ้างอิง[meaning]; ในคำไวยากรณ์ คัมภีร์ไวยากรณ์ทุกเล่มจะอธิบายการสร้างรูปภาษาไว้ โดยการรักษารูปคำเดิม [การสะกด] ตามอริธาน ยุคแรกของภาษาบาลีที่ได้รับการรักษาไว้ กำหนดสาระที่ต้องการสื่อ และขั้นตอนการแจกรูปทางไวยากรณ์แล้วเรียงลำดับถ้อยคำให้สอดคล้องกับระบบวากยสัมพันธ์ ตามเกณฑ์มาตรฐานบาลีไวยากรณ์พม่า

ส่วนคำอ้างอิงหมายถึงคำที่มีความหมายเชื่อมโยงกับโลกรอบๆ ตัวเราคือ คำที่เราสามารถอ้างอิงถึงวัตถุสิ่งของ จะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้

คัมภีร์ไวยากรณ์บาลีไม่ได้จัดแนวคิดเรื่องความหมายไว้เป็นส่วนหนึ่ง แต่แสดงแทรกรวมไว้ในเรื่องอื่นๆ ดังข้อความว่า

อตถาภิมุขิ นมนโต อตตนิ จตถสส นมนโต นามิ ; ทพพาภิธานิ.^๘

แปล : เพราะน้อมเนื้อความไปเฉพาะหน้าและน้อมเนื้อความไปในตน จึงชื่อว่านามิ; คือชื่อของวัตถุสิ่งของ.

^๘ พระพุทธอัปยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์ ฉบับพระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ, [พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, ๒๕๐๗], หน้า ๓๗.

ยทเถตตนิ นามติ ปรมตเถสุ วา สยั
 นมตีติ ตทาหัส นามั อิติ วิภาวิโน.

แปล: บทใด ยังผู้อื่นให้น้อมอรรถทั้งหลายเข้ามาหาตน [ตัวบท] หรือ บทใดยอมน้อมเข้าไปหาอรรถเอง บัณฑิตทั้งหลาย เรียกบทนั้นว่า นาม.^๙

ข้อความข้างต้นเป็นความหมายอ้างอิง [referent] พอสรุปได้ว่า

[๑] อรรถาภิมุขะ ความหมายอ้างอิงภายนอก[Extensional Meaning] ของสิ่งที่ปรากฏเฉพาะหน้า[อรรถาภิมุขะ] หรือความหมายในสิ่งอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวเรา[ปรอรรถะ] เป็นโลกวัตถุสิ่งของที่ปรากฏเฉพาะหน้า สัมผัสได้ด้วยประสาท[อายตนะ] ทั้ง ๕ คือตา หู จมูก ลิ้น และกาย; อาจเป็นมุมมองส่วนบุคคลหรือสังคมในแต่ละวัฒนธรรมเป็นเนื้อหาเชิงประจักษ์ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม

[๒] อัตตอรรถ ความหมายอ้างอิงภายใน[Intensional Meaning]^{๑๐} เป็นสภาวะธรรม คุณธรรม และนามธรรมทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในตัวมนุษย์ เช่นอารมณ์ความรู้สึก ความจำ ความนึกความคิด, รวมทั้งจินตนาการนอกเหนือประสบการณ์

^๙ พระอัครคัมภีร์สเถระ, สัททนีติ ปทมาลา, พระมหานิมิต ธรรมสาโร แปล, [กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๗], หน้า ๒๑๑.

^{๑๐} คำนี้ไม่ได้หมายถึงความหมายประจำรูปภาษา [sense] ตามแนวคิดของนักปรัชญาที่ชื่อรูดอล์ฟ คาร์นัป [Rudolf Carnap ค.ศ.1891-970] ในวิชาอรรถศาสตร์ตรรกศาสตร์[Logical Semantics]

ในรายละเอียด มีวิธีอธิบายความ ๒ ลักษณะคือ
อ้างอิงสิ่งภายนอก [Extensional Meaning]

คำ	[๑]รวม	[๒]ย่อย	การประกอบรูป
อชะ	แพะแกะ	ผู้ดำเนินไป	อชติ คจฉติติ อโช. ^{๑๑} [สัตว์ใด ย่อมไปคือเดินไป จึงชื่อว่าผู้ดำเนินไป]
อัสสะ	ม้า	ผู้เคี้ยวกิน	อสนตติ อสสา. ^{๑๒} [ม้าเหล่าใด ย่อมเคี้ยวกิน จึงชื่อว่าผู้เคี้ยวกิน].
อหะ	วัน	ผู้ไปข้างหน้า, ไม่หันหลังกลับ	น ปจฉา คมนํ ชหาตติ อห. ^{๑๓} [กาลใด ย่อมไม่สละ ซึ่งการไปในภายหลัง จึงชื่อว่าผู้ไม่สละการไปภายหลัง, ผู้ไม่ถอยหลังกลับ].
อาปะ	น้ำ สระ	ผู้ไหลไป	ตํ ตํ จานํ วิสรตติ อาโป. ^{๑๔} [สภาวะใด ย่อมไหลไป สู่ที่นั้นๆ จึงชื่อว่าผู้ไหลไป].
อายุ	อายุ	เครื่องเป็นไป	อายวนติ เอเตนาติ आयु. ^{๑๕} [สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเป็นไปด้วยธรรมนั้น จึงชื่อว่าเป็นเครื่องเป็นไปแห่งสัตว์]
กุมาร	เด็กชาย	ผู้เล่นดิน.	กุกฺย มาเรตติ กุมารो. ^{๑๖} [บุคคลใด ย่อมเล่น บนแผ่นดิน บุคคลนั้น ชื่อว่าผู้เล่นบนแผ่นดิน].
คฺหา	ถ้ำ,คูหา	ที่ปกปิด	สสตเต คฺหตติ คฺหา. ^{๑๗} [เงื้อมใด ย่อมปกปิด ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย จึงชื่อว่าผู้ปกปิดสัตว์ไว้].
ปาร	ฝั่ง,ท่าน้ำ, ตลิ่ง	ผู้ห้ามลูกคลื่น	ปารติ ตรงคาทโย วาเรตุนติ ปาร. ^{๑๘} [สถานที่ใด ย่อมสามารถ เพื่อห้ามลูกคลื่นเป็นต้น จึงชื่อว่า ผู้สามารถห้ามลูกคลื่นเป็นต้น].

^{๑๑} อภิ.โย ๓/๒๖

^{๑๒} อภิ.โย ๒/๖

^{๑๓} อภิ.โย ๒/๓๘๘

^{๑๔} อภิ.โย ๓/๑๗

^{๑๕} อภิ.โย ๒/๔๗๘

^{๑๖} อภิ.โย ๓/๒๓

^{๑๗} อภิ.โย. ๒/๒๗

^{๑๘} อภิ.โย ๓/๓๑

อ้างอิงสิ่งภายใน [Intensional Meaning]

คำ	[๑] รวม	[๒] ย่อย	การประกอบรูป
ฌาณ	ความคิด	ผู้คิดถึงอารมณ์ที่หวังไว้.	อาลมพณฺ ฌายตฺติ ฌาณ. ^{๑๙} [วิตกเป็นต้นใด ย่อมคิด ซึ่งอารมณ์ที่หวังไว้ จึงชื่อว่าผู้คิดถึงอารมณ์ที่หวังไว้]
มน	ใจ,จิต	ผู้นึกถึง, ผู้รู้อารมณ์.	อารมฺมณฺ มนตฺติ มโน. ^{๒๐} [สภาวะธรรมใด ย่อมคิดถึงซึ่งอารมณ์ จึงชื่อว่าผู้นึกถึง, ผู้รู้อารมณ์]
มล	มลทิน	เครื่องเศร้าหมอง	มลนฺติ เอเตหฺติ มลา. ^{๒๑} [สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเศร้าหมองด้วยบาปกรรมเหล่านั้น จึงชื่อว่าเป็นเครื่องเศร้าหมอง]
วิจิกิจฉา	ลังเล, สงสัย	เครื่องลำบากของผู้เลือก.	ธมฺมสภาวํ วิจินฺนฺโต กิจฉนฺติ เอตยาติ วิจิกิจฉา. ^{๒๒} [บุคคลผู้เลือกสภาวะธรรม ย่อมเป็นอยู่ลำบาก ด้วยธรรมชาตินั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่าเป็นเครื่องลำบากของผู้เลือก]

จากข้อมูลภาษาที่ผู้เขียนเก็บตัวอย่างจากคัมภีร์ประเภทอรรถโยชนา ผลงานของพระญาณกิตติเถระ^{๒๓} จะเห็นว่าความหมายอ้างอิงภายนอก และความหมายอ้างอิงภายในสามารถแบ่งย่อยออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

[๑] อรรถสังคหะ ความหมายแบบสรุปหรือประมวลความ เป็นความหมายรวบยอดที่รูปภาษาอ้างอิงสิ่งรูปธรรมและนามธรรมตามลักษณะเด่นเพียงข้อเดียว [Affirmative Concepts],

[๒] อรรถสภาวะ ความหมายย่อยๆ ที่อธิบายลักษณะและคุณสมบัติของสิ่งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม ตามการรับรู้ทางอายตนะ [Disjunctive Concepts]

^{๑๙} อภิ.โย. ๑/๔๒๓.

^{๒๐} อภิ.โย. ๒/๔๔๒.

^{๒๑} อภิ.โย. ๑/๓๘, สมนต.โย๑/๑๑.

^{๒๒} อภิ.โย. ๑/๒๗๘.

^{๒๓} ท่านเป็นพระเถระชาวล้านนา แห่งอินทวปุระ (เชียงใหม่) มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๒๐-๒๑๐๐ ร่วมสมัยกับพระสิริมังคลาจารย์ พระรัตนปัญญาเถระ

แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม จะต้องมีความสอดคล้องกัน ๒ ลักษณะคือ

[๑] ภาษาในฐานะหน่วยสร้าง จะต้องกำหนดส่วนประกอบคำคือ ธาตุและปัจจัยให้สอดคล้องกับตัวธาตุที่ปรากฏในคลังธาตุ [ธาตุปาฐะ-คัมภีร์ธาตุ] และวิธีการประกอบรูปคือเรียงลำดับหน่วยเสียงในคำและวิธีประกอบรูปเช่น ลบ, เปลี่ยนอักษร เป็นต้น ให้เป็นไปตามกฎไวยากรณ์ รวมทั้งสอดคล้องกับระบบวากยสัมพันธ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน บาลีไวยากรณ์

[๒] ภาษาในฐานะตัวแทนความคิด ในฐานะเป็นหน่วยความคิดที่สื่อความหมายตามความตั้งใจของผู้พูด จะต้องสอดคล้องหรือไม่แย้งเนื้อหาสาระที่ปรากฏในหลักพุทธธรรม

การประกอบรูปศัพท์ภาษาบาลีในยุคต้นจะสร้างรูปคำตามอภิธานยุคแรกๆ[อภิธานปทีปิกา] โดยการทำ“แบบสำเนา”ภาษาสันสกฤตมา แล้วค่อยปรับปรุงสืบเนื่องจนถึงยุคที่พระพุทธโฆสาจารย์เรียกว่า“อักษรสมัยแบบมหาวิหาร” ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐ แล้วกลับไปสู่ค่านิยมแบบ“สันสกฤต” ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ จึงยุติโดยนักไวยากรณ์ผู้เชี่ยวชาญชาวพม่า

หลักการสำคัญของบาลีไวยากรณ์คือการประกอบรูปคำเป็นเส้นทางเดียวที่ช่วยไขความพระไตรปิฎก ดังข้อความว่า

โย นิสฺสตี น สิกฺเขยฺย	สิกฺขนฺโต ปิฎกตฺตยํ
ปเท ปเท วิกฺขเยยฺย	วเน อนฺตฺตโช ยถา.
	[โมคคฺลสถานปญฺจิกาฎีกา]

“บุคคลใดศึกษาพระไตรปิฎกอยู่ แต่ไม่เรียนรู้ไวยากรณ์
เขาพึงสงสัยทุกๆ บท เหมือนช้างตาบอดเที่ยวไปในป่า”^{๒๔}

คำว่า “รู้ไวยากรณ์” อธิบายว่า รู้การประกอบศัพท์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ เมื่อไม่รู้การประกอบรูปคำ ไม่ชื่อว่ารู้ไวยากรณ์ การอธิบายหลักภาษาตามแนวไวยากรณ์ [พฺยากรณะ] เป็นข้อสรุปจากการสังเกตภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและนักภาษาได้ประมวลเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นมาโดยเน้นระบบระเบียบของภาษาที่มีลักษณะเฉพาะและมีความหมายถึงการใช้ภาษาที่ดีและถูกต้องตามค่านิยมด้วย

การอธิบายความพระไตรปิฎกถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าแต่ละคนมีอิสระที่จะอธิบายความได้ตามแนวคิดของตน ๆ แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องแยกออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จะนำไปปนกับหลักพุทธธรรมไม่ได้

^{๒๔} อ่างใน พระคันธสารรังศ์, ปทุรปฐิทธิมัญชรี, [กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๗], หน้า ๔-๕.

ตัวอย่างในสังคมไทย ฝ่ายคามวาสี (คัมภีร์) จะยึดตัวบท[คัมภีร์]เป็นหลักซึ่งก็คือการใช้ภาษา เป็นกรอบอธิบายความเช่น พุทธศาสนิกชน ป.อ.ปยุตโต, พระสมภพ โชติปญโญ ส่วนฝ่ายอรัญวาสี (วิปัสสนาธุระ) จะอธิบายความจากประสบการณ์เฉพาะตนแล้วโยงเข้าสู่หลักคำสอน(คัมภีร์) หรือ บางกรณีอาจจะเป็นการอธิบายประสบการณ์ล้วน ๆ จากข้อปฏิบัติของตน ๆ เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน, หลวงพ่อชา สุภทฺโท หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ เป็นต้น^{๒๕}

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญแผ่ไพศาลไปทั่วต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมออกไปๆ ความรู้เข้าใจ เกี่ยวกับพระพุทธพจน์ที่ทรงไว้ผู้นั้นก็ไม่ได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ แต่ที่สำคัญไม่ใช่ ภาษาดั้งเดิมของตน จึงต้องมีชุดคำอธิบายการใช้ภาษา[ไวยากรณ์]

สิ่งสำคัญในการศึกษาพระไตรปิฎกจะต้องแยก “อธิบายความ” และ “ตีความ” ออกจากกันให้ได้ ต่างกันทั้งจุดมุ่งหมายและวิธีการ; การอธิบายมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ “รู้เข้าใจ” หรือ “นำไปประยุกต์ใช้”

บางครั้งพุทธวจนะสั้นมาก แต่เกจิอาจารย์สมัยหลังขยายต่อให้ยาว^{๒๖} บางทีพุทธวจนะกล่าวไว้ พิสดาร แต่เกจิอาจารย์ได้นำมาอ้างแบบย่อ^{๒๗} จนอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ จึงต้องศึกษาจนชัดเจน ว่าพระพุทธเจ้าทรงอธิบายความไว้อย่างไร

หลังจากที่ได้ศึกษาจนชัดเจนแล้วว่าพระพุทธเจ้าทรงอธิบายความไว้อย่างไร แล้วจึงสามารถ นำมาประยุกต์ใช้ตามความถนัดของนักวิชาการในสาขาต่างๆ ดังข้อเสนอของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่ว่า

“ยึดกรอบแนวความคิดตะวันตกไว้เพื่อแสวงหาตรรกะของพระพุทธศาสนาในเนื้อหาวิชาเฉพาะ นั้นๆ ทำการเปรียบเทียบทั้งความเหมือนและความต่างระหว่างศาสตร์ทั่วไปนั้นกับพระพุทธศาสนา อย่างละเอียด และนำเอาตรรกะทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์”^{๒๘}

^{๒๕} คำอธิบายเหล่านี้อาจแย้งหรือเข้ากันได้กับบันทึกประสบการณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ยังไม่มีการศึกษา ตรวจสอบ.

^{๒๖} ตัวอย่างคัมภีร์ มังคลัตถทีปนี

^{๒๗} ตัวอย่างคัมภีร์กลุ่มปกรณ์วิเสส เช่น วิมุตติมรรค วิสุทธิมรรค อภิธรรมมัตถสังคหะ

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), มหาวิทยาลัยกับงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๘๑-๘๔.

การอธิบายประเภทหลังนี้ ไม่มีผลกระทบต่อพระพุทธรูป แต่จะมีผลโดยอ้อมคือ กล่าวต่อพระไตรปิฎก เมื่อศึกษาพระพุทธรูปไม่ชัดเจน ศาสตร์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ของตนก็ไม่รู้ตลอดสาย หรือชัดเจนพอ เมื่อนำไปประยุกต์แล้วไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ ก็เป็นเหตุให้ดูแคลนพระพุทธรูปได้

ส่วนเรื่องการตีความเป็นประเด็นที่ใหญ่มาก เกินพื้นที่ของบทความนี้ จะเขียนไว้เป็นส่วนต่างหาก เบื้องต้นนี้กล่าวเพียงว่า, ก่อนอื่นใด ผู้ตีความต้องแยกให้ออกระหว่าง “ความไม่รู้” กับ “ความสงสัย”; เมื่อไม่รู้เรื่องใด ก็ศึกษาคำสอนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ ในคัมภีร์หลักๆ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่นๆ^{๒๙} รวมทั้งคัมภีร์อันเป็นคู่บารมีสำหรับไขความพระไตรปิฎกคือ คัมภีร์สัททวิเสส^{๓๐} ทุกบริบทก็จะเข้าใจได้ว่าภาพรวมของพระพุทธรูปศาสนาสอนเรื่องนั้นๆ ไว้อย่างไร

กรณีศึกษา, พระอาทิตย์จวงส์ [พ.ศ.๒๔๒๕-๒๔๙๔] วัดอาทิตย์จวงส์ จังหวัดย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า ศึกษาพระไตรปิฎกจบถึง ๔ รอบ มีผลงานวิชาการ ๔ เรื่องคือ ปทสังคหะ กัจจายนสังคหะ มิลินทปัญหาวิเสส และศิลาจารึกเสาอโศก ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นปราชญ์ทางภาษาตัดเทียมโบราณ ๖ ท่าน^{๓๑}

เมื่อมีความสงสัยเกี่ยวกับพุทธรูปก็จะนำไปสู่การตีความ หากยึดตามแนวคิดของ พอล ริคัวร์ [Paul Ricoeur] ที่ว่า

“การตีความจากความหมายหนึ่ง โดยการให้ความหมายหนึ่ง ในเบื้องต้นเป็นความหมายตามตัวอักษร เกี่ยวกับวิสัยโลก แล้วให้ความหมายทางกายภาพ อ้างอิงย้อนหลัง โดยเปรียบเทียบสิ่งที่เกี่ยวกับจิตใจ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์”^{๓๒}

^{๒๙} ปกรณ์วิเสสมี ๗ กลุ่ม ธรรมสังคหะ.ธรรมสังเขป, ธรรมวิภังค์, ธรรมสตุติ, โลกศาสตร์, วังสะ และสังขยา. ดูรายละเอียดใน “คัมภีร์พระพุทธรูปศาสนาเถรวาท” โดย จิรภัทร แก้วกู่, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๓๐} มี ๔ กลุ่มคือ ไวยากรณ์, อภิธาน, ฉันท และอลังการ

^{๓๑} พระอาทิตย์จวงส์, ปทสังคหะ [ลำปาง : วัดท่ามะโอ, ๒๕๔๗], หน้า ๑๒ -๑๓. นักปราชญ์ ๖ ท่าน คือ พระอัครควงค์, อามาทย์จตุรงค์พล, พระญาณวร, พระญาณภาวิวงศ์, พระจักกนทะ และพระญาณธชะ

^{๓๒} “Structure and Hermeneutics” เป็นงานเขียนชิ้นหนึ่งในหนังสือ *Conflict of Interpretation* [1974] ซึ่ง Kathleen McLaughlin แปลจากต้นฉบับที่ Paul Ricoeur เสนอในการประชุมนักปรัชญานานาชาติ ที่กรุงโรม เมื่อปี ค.ศ. 1963.

การตีความตามแนวทางนี้เป็นกิจกรรม“สร้างความหมายใหม่”หรือ“ถอดความ หมาย” [retrieval of meaning] ผู้จะตีความได้ต้องอาศัยความรู้ทางพระพุทธศาสนาหลายด้านประกอบกัน เช่น มีความรู้ภาษาบาลีดีพอจะอ่านพระไตรปิฎกและคัมภีร์บาลีอื่นๆ ได้, มีความรู้ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี, รู้จักบริบททางสังคมที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ ฯลฯ ความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็น ถ้าขาดความรู้ด้านใดด้านหนึ่งแล้ว อาจทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่ถูกต้องได้

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์เองเมื่อจะอธิบายความของคำในภาษาในคัมภีร์พระไตรปิฎกต้องกำหนดองค์ประกอบพื้นฐานคือธาตุ ปัจจัยและกฎไวยากรณ์[สูตร] ให้สอดคล้องกันทั้งรูปคำและความหมายในทิศทางเดียวกัน

ส่วนหนึ่งคือชาดก ๕๔๗ เรื่องที่สามารถยึดเป็นตัวบท แล้วใช้หลักการตีความหรือทฤษฎีนิทานเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีในการตีความได้ซึ่งนักตีความจะแปลความหมายขึ้นมาอย่างไรก็ไม่น่าจะกระทบกระเทือนถึงพุทธธรรมที่ตรัสไว้ดีแล้วแต่อย่างใด.

พระไตรปิฎกเป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้ครอบคลุมในมิติต่างๆ และยอมรับกันว่าคำสอนทันสมัย มีความเป็นวิทยาศาสตร์ที่สำคัญและยิ่งใหญ่ไม่แพ้แหล่งความรู้ใดๆ ส่วนหนึ่งจึงปิดกั้นวิทยาการจากแหล่งอื่นๆ และอีกส่วนหนึ่งนำแก่นความรู้ทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์เป็นแนวคิด สำหรับบริหารจัดการ และพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม.

คำสอนของพระพุทธเจ้าหรือหลักพุทธธรรมทั้งหมด มีความชัดเจนโดยไม่ต้องตีความ สงสัยเรื่องใดก็ให้ศึกษาคำสอนที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ ในทุกบริบทก็จะเข้าใจได้ว่าภาพรวมของพระพุทธศาสนา สอนเรื่องนั้นๆ ไว้อย่างไร และเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นบันทึกประสบการณ์ของผู้ประสบผลสำเร็จในการเข้าถึงธรรมแล้ว เรานำมาเทียบเคียงกับการประพฤติธรรมในปัจจุบันได้

คนจำนวนหนึ่งคิดว่าเราสามารถตีความคำสอนพระพุทธเจ้าได้อย่างอิสระและตามแต่ละสาขาที่ตนเองถนัดได้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่คลาดเคลื่อน และยอมรับกันไม่ได้ในวงวิชาการทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- พระคันธสารวิวงศ์, ปทรูปสิทธิธัมมชรี, กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- พระญาณกิตติมหาเถระ. สมณุตปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย อตถโยชนาย ปจโม ภาโค. กรุงเทพฯ :
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
- _____ . สมณุตปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย อตถโยชนาย ทุตติโย ภาโค. กรุงเทพฯ :
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๓.
- _____ .อภิธมมตถวิภาวินิยา ปญจิกาย นาม อตถโยชนาย ปจโม ภาโค. กรุงเทพฯ : มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.
- _____ . อภิธมมตถวิภาวินิยา ปญจิกาย นาม อตถโยชนาย ทุตติโย ภาโค. กรุงเทพฯ : มหา
มกุฏ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.
- _____ . อภิธมมตถวิภาวินิยา ปญจิกาย นาม อตถโยชนาย ตติโย ภาโค. กรุงเทพฯ: มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.
- _____ . อฎฐสาลินี อตถโยชนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธัมมปฏิบัติโลกิกขุ, ๒๕๒๕.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), มหาวิทยาลัยกับังงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.
- _____ . เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :
๒๕๔๒.
- พระพุทธรูปปิยเถระ. รูปสิทธิปกรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ. ๒๕๐๗.
- พระมหานิชยม อุตตโม. หลักสูตรย่อบาลีไวยากรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ. ๒๕๑๓.
- พระมหาสเถระ. กัจจายนเภทปกรณ์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. ๒๕๒๑.
- พระโมคคัลลานมหาเถระ. โมคคัลลานวุดติวิวรรณปญจิกา. ลำปาง : สำนักเรียนวัดท่ามะโอ. ๒๕๒๑.
อัสสัมชัญ.
- พระอัครวังศาจารย์. สัททนีติปกรณ์ สุตตมาลา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. ๒๕๒๒.
- _____ .สัททนีติปกรณ์ ปทมาลา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. ๒๕๒๑.
- _____ .สัททนีติปกรณ์ ธาตุมาลา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. ๒๕๒๓.
- พระอัครคังสเถระ, สัททนีติ ปทมาลา, พระมหานิมิต ธรรมสาโร แปล. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๗.

พระอาทิตย์จรัส, ปทสงคโ. ลำปาง : วัดท่ามะโอ, ๒๕๔๗.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

Briggs, R. S.. What Does Hermeneutics Have to Do With Biblical Interpretation? Heythrop Journal XLVII, 2006: 55-74.

Bode, M.H. "Early Pali Grammarians in Burma" Journal of The Pali Text Society. London : The Pali Text Society, 1908 : 81-101.

_____. The Pali Literature of Burma. Rangoon : Burma Research Society, 1965.

Geiger Wilhelm. Pali Literature and Language. Dethi: Taj Offret Press, 1968.

Gadamer, Hans-Georg. Truth And Method. Second Revised Edition. Translation Revised By Joel Weinsheimer And Donald G. Marshall. New York: Continuum, 1989.

Seebohm, T. M.. Hermeneutics. Method and Methodology. [Dordrecht: Kluwer Academic Publishers]. 2004.